

ШХАБ-ЫН ГИШҮҮН ОРНУУДЫН ХҮМҮҮНЛЭГИЙН ХАМТЫН АЖИЛЛАГААНЫ АСУУДЛУУД

Е.В. Бойкова

*ОХУ-ын ШУА-ийн Дорнодахинь хүрээлэнгийн
Монгол, Солонгос судлалын салбарын Эрдэм шинжилгээний
ахлах ажилтан, түүхийн ухааны доктор.
E-mail хаяг: e.boykova@hotmail.com*

Хураангуй: Шанхайн хамтын ажиллагааны байгууллагын тэргүүлэх нэг чиглэл бол хүмүүнлэгийн салбарын хамтын ажиллагаа юм. ШХАБ байгуулагдснаас хойш гишүүн-орнууд соёл, боловсрол, байгаль орчны хамгаалал, залуучуудын бодлого, спорт, аялал жуулчлал, хэвлэл мэдээлэл зэрэг салбаруудад нилээд практик үр дүнтэй хамтын ажиллагааг бий болгож чаджээ. ШХАБ-ын орнууд хүмүүнлэгийн хамтын ажиллагааны зарим салбарт тодорхой амжилт гаргасан байна. Боловсролын байгууллагуудын хооронд суралцагч болон шинжлэх ухаан-сурган хүмүүжүүлэхийн салбарын ажилтнуудын солилцоо явагдаж, тэдгээрийн хооронд шууд холбоо тогтоож, боловсролын салбарт ШХАБ-ын гишүүн-орнуудын хэл, түүх, соёл, уран зохиолыг судлах зэрэг ажлууд хэрэгжиж байна. Олон талт механизм бүрэлдсэний дотор ШХАБ-ын гишүүн-орнуудын боловсролын сайд нарын зөвөлгөөн, түүнчлэн тухайн салбар дахь хамтын ажиллагааг зохицуулах зорилготой байнгын ажиллагаатай

ШХАБ-ын гишүүн орнуудын хүмүүнлэгийн хамтын ажиллагааны асуудлууд

шинжээчдийн бүлэг байгуулагдсан явдал тус салбар дахь хамтын ажиллагааны хүчин чармайлтыг бэхжүүлж байна.

Түлхүүр үг: ШХАБ, хүмүүнлэгийн хамтын ажиллагаа, соёл, боловсрол, байгаль орчны хамгаалал, залуучуудын бодлого, спорт, аялал жуулчлал, хэвлэл мэдээллийн салбар дахь хамтын ажиллагаа

Хүмүүнлэгийн хамтын ажиллагааг уламжлал ёсоор боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан болон олон нийтийн харилцаа холбооны салбарт олон улсын харилцаа тогтоохоос гадна түүнийг дэмжихэд оршдог гэж үздэг. Орчин үед хүмүүнлэгийн харилцан ажиллагаа, түүний нөөцийг нэмэгдүүлэх нь тулгамдсан асуудлын нэг болж байна. Энэ нь даяаршлын үйл явц улам өргөжихөөс гадна соёл иргэншил хоорондын яриа хэлэлцээрийн объектив шаардлагаас улбаатай юм.

ШХАБ-ын Хартгийн дагуу, хүмүүнлэгийн салбар дахь хамтын ажиллагаа тэргүүлэх чиглэлийн нэг мөн¹ боловч түүний хэрэгжилт уг байгууллагын 2005 оны соёлын Сайд нарын зөвлөгөөн дээр соёлын хамтын ажиллагааны шинжээчдийн баг байгуулагдснаар бодитоор эхэлсэн юм. Соёлын салбарын хамтын ажиллагаа нь олон улсын соёлын хамтын ажиллагааны Төлөвлөгөөний үндсэн дээр хэрэгждэг (эхлээд 2 жил, дараа нь 3 жилээр). ШХАБ-ын хүрээ тэлэх тусам уг хамтын ажиллагааны хэлбэр улам чухал үүрэг гүйцэтгэх нь дамжиггүй.

ШХАБ байгуулагдснаас хойш гишүүн-орнууд соёл, боловсрол, байгаль орчны хамгаалал, залуучуудын бодлого, спорт, аялал жуулчлал, хэвлэл мэдээлэл зэрэг салбаруудад нилээд практик үр дүнтэй хамтын ажиллагааг бий болгож чаджээ. Мөн ШХАБ-ын орнууд хүмүүнлэгийн хамтын ажиллагааны зарим салбарт

---

¹ <http://infoshos.ru/ru/?id=33>

тодорхой амжилт гаргасныг дурдвал, боловсролын салбарт 2006 оны 6 дугаар сард гарын үсэг зурагдаж 2008 оны 1 дүгээр сараас хүчин төгөлдөр болсон соёлын салбар дахь хамтын ажиллагааны Хэлэлцээр юм. Уг Хэлэлцээрийн дагуу боловсролын байгууллагуудын хооронд суралцагч болон шинжлэх ухаан-сурган хүмүүжүүлэхийн салбарын ажилтнуудын солилцоо явагдаж, тэдгээрийн хооронд шууд холбоо тогтоож, боловсролын салбарт ШХАБ-ын гишүүн-орнуудын хэл, түүх, соёл, уран зохиолыг судлах зэрэг ажлууд хэрэгжиж байна.²

2006 онд олон талт механизм үүссэн байна, жишээ нь ШХАБ-ын гишүүн-орнуудын боловсролын сайд нарын зөвлөгөөн, түүнчлэн тухайн салбар дахь хамтын ажиллагааг зохицуулах зорилготой байнгын ажиллагаатай шинжээчдийн бүлэг байгуулагджээ. Гэвч хүмүүнлэгийн хамтын ажиллагааны олон талт хэлбэр хараахан бүрэн хэрэгжээгүй гэдгийг тэмдэглэх нь зүйтэй.

Олон талт хамтын ажиллагааг хөгжүүлэхэд 2007 оны 8 дугаар сард Бишкек хотод зохион байгуулагдсан ШХАБ-ын дээд хэмжээний уулзалтын үеэр ОХУ-ын Ерөнхийлөгчийн гаргасан санаачлагын хэрэгжилт чухал алхам болсон юм. Энэ нь ШХАБ-ын Их сургууль байгуулах (УШОС) явдал байсан бөгөөд үүнийг Казахстан, Хятад, Киргизстан, Тажикистан, Узбекистан (эхэндээ татгалзсан) болон ажиглагчийн байр суурьнаас Беларусь зэрэг орнууд дэмжсэн байна. Уг Их сургуулийн үйл ажиллагааны гол зорилго нь ШХАБ-ын гишүүн орнууд хоорондын харилцан итгэлцэл, сайн хөршийн харилцааг бэхжүүлэх; боловсрол, шинжлэх ухаан, технологийн салбарт интеграцийн үйл явцыг хөгжүүлэх; залуучуудад чанартай орчин үеийн боловсрол эзэмших боломжийг олгож, багш, шинжлэх ухааны ажилтнуудын хувьд шинжлэх ухааны холбоогоо улам хөгжүүлж, мөн ШХАБ-ын гишүүн орнуудын улс төр, худалдаа-эдийн засаг, шинжлэх ухаан-техникийн болон соёлын салбарын хамтын ажиллагааг улам үр дүнтэй болгоход дэмжлэг үзүүлэх зэрэг зорилтууд багтдаг байна.

---

² <http://docs.cntd.ru/document/902029746>

2008 оны 10 дугаар сард ШХАБ-ын Их сургуулийн үзэл баримтлал батлагдаж түүнийг хэрэгжүүлэх эхний ээлжийн арга хэмжээний Төлөвлөгөө батлагдсан байна. 2010 оны 4 дүгээр сард ШХАБ-ын Их сургууль байгуулах тухай ШХАБ-ын гишүүн орнуудын дээд сургуулиудын хамтын ажиллагааны Меморандум батлагдсан. Одоогийн байдлаар дараахь долоон тэргүүлэх чиглэлээр мэргэжилтэн бэлтгэгдэж байна, тухайлбал нанотехнологи, мэдээллийн технологи, сурган хүмүүжүүлэх, бүс нутгийн судалгаа, экологи, эдийн засаг, эрчим хүчийг дурдаж болно. ШХАБ-ын Их сургуулийн хүрээнд өндөр зэрэглэлийн мэргэжилтнүүдийг соёл, шинжлэх ухаан-боловсрол, эдийн засгийн тэргүүлэх чиглэлийн салбарт бэлдэх шаардлагатай байна (эрчим хүч, экологи, машин үйлдвэрлэл, төмөрлөгийн үйлдвэрлэл, материал судлал, барилга, тээвэр, түлш-эрчим хүч, түүх, хэл судлал, IT-технологи). ШХАБ-ын Их сургуулийн хүрээнд сургалтын үндсэн хэл тухайн байрлаж буй орны төрийн хэл эсвэл ШХАБ-ын албан ёсны хэл болох орос, хятад хэл байхаар заасан байна. ШХАБ-ын Их сургуулийн захиргааны тогтолцоо нь гишүүн орны боловсролын хамтын ажиллагаа хариуцсан байгууллагын нэг төлөөлөгч багтсан Зохицуулах (гүйцэтгэх) зөвлөл, Итгэмжлэгдсэн зөвлөл, Их сургуулийн Нарийн бичгийн дарга нарын газар (ректорын газар), Шинжээчдийн бүлэг зэргээс бүрддэг.³

Одоогийн байдлаар тус Их сургууль 78 түнш сургуулиудыг нэгтгэж нийт 2000 гаруй оюутантай байна. Оросын санаачлагын дагуу ШХАБ-ын Их сургууль байгуулах засгийн газар хоорондын хэлэлцээр боловсруулагдаж байгаа бөгөөд Их сургуулийн захиргаа Москва хотод байрлахаар төлөвлөгдөж байна. Тус Их сургууль нь ШХАБ-ын гишүүн орнууд болон ажиглагч орнуудын их сургуулиудын сүлжээ хэлбэрээр үйл ажиллагаагаа явуулах юм.

Гэвч одоогийн байдлаар ШХАБ-ын бүрэн хэмжээний Их сургуулийг байгуулахад ШХАБ-ын бүх гишүүн орнууд хамтарсан дипломыг харилцан хүлээн зөвшөөрөх эрх зүйн үндэс байхгүй, мөн

---

³ <http://uni-sco.ru/>

ШХАБ-ын гишүүн орнуудын боловсролын стандарт зарим зүйлээр үл нийцдэг, мөн зохион байгуулалт болон техникийн хүндрэл тулгарч байгаа учраас хараахан цаг нь болоогүй байна.

Тус Их сургуулийн үндсэн зорилго бол сурагч, оюутан, аспирант, докторант болон шинжлэх ухаан-сурган хүмүүжүүлэх салбарын ажилтнуудын солилцооны хүрээг өргөжүүлж, шинжлэх ухаан-академик хамтын ажиллагааг нэмэгдүүлэн, орчин үеийн боловсролын арга зүйн технологийг нэвтрүүлж, ШХАБ-ын гишүүн орон болон дэлхийн боловсролын нийгэмлэгээр ШХАБ-ын Их сургуулийн боловсролын баримт бичгүүдийг хүлээн зөвшөөрүүлэх механизмыг буй болгох зэрэг юм. Нэмэлт зорилгод ШХАБ-ын хамтын ажиллагааны тодорхой салбарт дүн шинжилгээ хийн зөвлөмж гаргах, ШХАБ-ын бүтцийн болон түүнтэй нэгдмэл байгууллагуудад боловсон хүчин бэлдэх, хэлний (орос, хятад) болон орон судлалын дамжааны сүлжээ бий болгох зэрэг багтаж байна.

2008 оноос “ШХАБ-ын гишүүн орнуудын боловсролын долоо хоног”, их сургуулийн ректоруудын форум тогтмол явагдаж, 2009 оноос эхлэн ШХАБ-ын гишүүн орнуудын төрийн албаны академийн ректоруудын форумууд явагдаж эхэлсэн.

Соёлын хамтын ажиллагааны салбарын үндсэн баримт бичиг бол Бишкек хотод 2007 оны 8 дугаар сарын 16-нд батлагдсан ШХАБ-ын гишүүн орнуудын засгийн газар хоорондын соёлын салбарт хамтран ажиллах Гэрээ юм.⁴ ШХАБ-ын гишүүн орнуудын соёлын сайд нарын уулзалт 2002 оноос эхлэн явагдаж, 2009 оноос ажиглагч орнууд оролцож эхэлжээ. 2005 оноос ШХАБ-ын гишүүн орнуудын урлагийн фестиваль тогтмол явагдаж, 2010 оноос соёлын салбарын хамтын ажиллагааны форумд гишүүн орнуудаас гадна ажиглагч болон ШХАБ-ын түнш орнууд оролцож эхэлжээ. Хүүхдийн уран сайхны хүмүүжлийн зорилгот хөтөлбөрийн хүрээнд А.С.Пушкины нэрэмжит Дүрслэх урлагийн музей ШХАБ-ын Нарийн бичгийн дарга нарын газрын дэмжлэгтэйгээр 2005-2013 онуудад “Хүүхдүүд үлгэр зурж байна” төслийг хэрэгжүүлсэн байна. Түүнчлэн ШХАБ-ын

⁴ <http://docs.cntd.ru/document/499098675>

гишүүн орнуудын зураачдын уран зургийн Олон улсын үзэсгэлэн хэд хэдэн удаа зохион байгуулагдаж, кинофестиваль болон уран сайхны киноны форум фестивалиуд явагдаж байна.

Соёл, шинжлэх ухааны хамтын ажиллагааны чухал хэсэг бол мэдээллийн солилцоо билээ. Учир нь хүмүүнлэгийн хамтын ажиллагаа ШХАБ-ын орон зайд “ухамсарт нөлөөллийн” өндөр үр дүнтэй хэрэгсэл болж байна. Ийм учраас олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслийг багтаасан ШХАБ-ын нэгдсэн “мэдээллийн талбар” бий болгох нь маш чухал юм. Уг санаа нэлээд удаан агаарт хөвөрч⁵ байгаа ч бодитоор хэрэгжүүлэх тал дээр арга хэмжээ хараахан авагдаагүй байгаа. Үүний зэрэгцээ ОХУ, БНХАУ, Монгол Улс энэ салбарт тодорхой туршлага хуримтлуулсан гэдгийг тэмдэглэх нь зүйтэй. 2009 оноос эхлэн эдгээр орнууд бүс нутаг хоорондын мэдээллийн “Середина Земли” (“Газрын төв”) төслийг хэрэгжүүлж байгаа бөгөөд үүнд Буриад, Ар Байгаль, Эрхүү муж, Монгол Улс, Хятад улс (2012 оноос хойш)⁶ оролцож байна. Уг төсөлд “АИСТ” (Эрхүү), “Альтеc” (Чиг), “Тивиком” (Улаан-Үд), “АИСТ-Монгол”, Хятадын “ССТV-Орос” зэрэг телевизийн сувгууд оролцож байна. Энэ төслийн үзэгчдийн хүрээ ойролцоогоор 4 сая гаруй хүн байна. Төслийн хүрээнд ажлын өдрүүдэд хөрш орнуудын тухай олон улсын мэдээллийн хөтөлбөр гардаг. Олон талт теле-хамтын ажиллагаа нь зөвхөн мэдээллийн хөтөлбөрийн солилцоогоор хязгаарлагдахгүй бөгөөд Хятад, Монгол, Эрхүү, Ар Байгалиас сэдэвчилсэн хөтөлбөрүүд цацах талаар хэлэлцээр хийгдэж байна. Үүнээс гадна олон улсын хамтарсан төслүүд хэрэгжүүлэх боломжтой.

ШХАБ-ын гишүүн оролцогч нарыг аль болох өргөн хүрээнд хамрагдах боломжтой олон талт олон улсын соёл, шинжлэх ухааны төслүүдийг цаашид боловсруулах нь маш чухал байна. Учир нь орчин үед уг хэлбэрийн хамтын ажиллагаа улам чухал болсоор байна. Улс төр, эдийн засгаас илүүтэйгээр соёл, урлаг нь хүн амын өргөн

⁵ См.: Морозов Ю.В. Сотрудничество стран ШОС в гуманитарной области: существующие российские проблемы и возможные пути их решения // Центральная Азия и Кавказ. 2009. № 4-5 (64-65).

⁶ https://tvcom-tv.ru/projects/section.php?SECTION_ID=22

хүрээг харилцааны салбарт татан оролцуулах боломж олгодог билээ. Соёлын харилцаа нь ШХАБ-ын орнуудын соёл иргэншил хоорондын хамтын ажиллагааг өргөжүүлэхэд онцгой нөхцөл бүрдүүлж байгаа нь уг байгууллагын оролцогч нарын хоорондын хамтын ажиллагааны цогцолборыг хөгжүүлэхэд чухал нөлөө үзүүлдэг.

DOI: <https://doi.org/10.5564/jis.v0i1.1119>

Issues on Humanitarian cooperation of Shanghai Cooperation Organization member states

E.W.Boikowa

*Senior researcher, Ph.D, Department of Mongolia and Korean studies of
Institute of Far East Studies, Russian Academy of Sciences.*

E-mail: e.boikova@hotmail.com

Abstract: *Cooperation in the humanitarian sphere is one of the priorities in the activities of the Shanghai Cooperation Organization (SCO). Over the years of the existence of the SCO, the countries that belong to it, have established practical and effective cooperation in the fields of culture, education, environmental protection, youth policy, sports, tourism and media. As the SCO is adding its members, this form of interaction starts playing an increasingly important role. The SCO countries have certain achievements in developing various aspects of humanitarian cooperation. Student, teacher and academic staff exchange projects are being realized, direct contacts between educational institutes have been established; languages, history, culture, and literature of the SCO member states are being*

studied. Multilateral mechanism of interaction has been formed — meetings of the ministers of education of the SCO member states; a permanent expert group, which coordinates joint efforts in this area, has been created.

Keywords: *SCO, Cooperation in the humanitarian sphere, interaction in the field of culture, education, environmental protection, youth policy, sports, tourism and the media, information exchange.*